

POREMEĆAJI U PONAŠANJU DJECE I MLADIH

POREMEĆAJI U PONAŠANJU

/PUP/

- je skupni naziv za različite forme neadekvatnog, društveno neprihvatljivog, štetnog i inkriminiranog ponašanja djece i mladeži

DEFINICIJE PUP-A

- Pojam PUP skupni je naziv za sve one pojave biološke, psihološke i socijalne geneze koje manje ili više pogađaju pojedinca i nepovoljno djeluju na njegovu aktivnost i reaktivnost, te neugodno, štetno i opasno utječu na druge pojedince i društvene strukture (obitelj, dječje ustanove, školu, užu i širu zajednicu)

(Dobrenić, Poldrugač, 1974.)

DEFINICIJE PUP-A

- Ponašanje koje se znatnije razlikuje od uobičajenog ponašanja većine mladih određene sredine, ponašanje koje je štetno i/ili opasno kako za osobu koja se tako ponaša, tako i za njenu širu okolinu, te ponašanje koje zbog toga iziskuje dodatnu stručnu i/ili širu društvenu pomoć radi uspješne socijalne integracije takve osobe.

(Uzelac, 1995)

Za definiciju poremećaja u ponašanju važni su i sljedeći kriteriji:

- Vrsta ponašanja
- Intenzitet, odnosno težina ponašanja
- Učestalost
- Vremensko trajanje

(DSM-IV, 1996; Kidder-Ashley i sur., 2000;
Eddy, 1996 prema Koller-Trbović, 2004)

Kriteriji za dijagnosticiranje PUP-a

- ▶ Odstupanje
- ▶ Štetnost
- ▶ Potreba za intervencijom

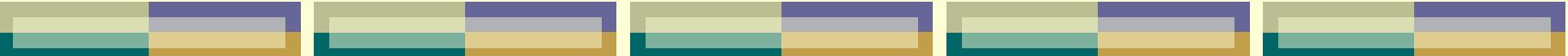
- Suština svakog pup-a je nedovoljan osjećaj sigurnosti i prihvaćenosti u određenoj životnoj sredini, a njime djeca i mladi u pravilu izražavaju negativan, odnosno odbijajući stav prema
  - ▶ odgajateljima u obitelji i izvan nje
  - ▶ braći, sestrama i prijateljima u školi, igri i drugdje
  - ▶ radu, učenju i drugim korisnim aktivnostima
  - ▶ pozitivnim društvenim normama i korisnim pravilima života u zajednici

Iz navedenog slijede i različite razine rizika:

- Niska
- Srednja
- Visoka
- Vrlo visoka

(Dryfoos, 1997):

KLASIFIKACIJA PUP-a PREMA CHARLOTTE BUHLER

- prva razina
- druga razina
- treća razina
- maloljetnička delinkvencija

PRVA RAZINA

- odnosi se na tzv. nedisciplinu –nepoštivanje pisanih i nepisanih pravila ponašanja u školskim prostorijama i školskim situacijama
- Za ta je ponašanja karakteristična tzv. lakša etiologija
- Može ih uspješno razriješiti svaki nastavnik ili stručni suradnik škole na licu mjesta, koristeći životno iskustvo i opća pedagoška znanja
- Ovi oblici ponašanja su najučestaliji i ne predstavljaju osobite teškoće ni samom djetetu ni društvenoj zajednici

DRUGA RAZINA

Prepoznajemo ju u tri različite varijante:

- a. Učestalo ponavljanje kod djeteta uvijek istog ponašanja s prve razine
  - b. Naizmjenično javljanje različitih oblika ponašanja s prve razine kod istog djeteta
  - c. Pojava jednog jedinog oblika ponašanja koji, bilo po težini uzroka, uvjeta ili povoda koji su mu prethodili, bilo po težini samog fenomena ili posljedica ponašanja, iziskuje dodatnu stručnu intervenciju
- Svi oblici ponašanja imaju karakter pup-a

TREĆA RAZINA

- odnosi se na najteže oblike antisocijalnog ili autoagresivnog devijantnog ponašanja
- Vezana je uz izuzetno tešku etiologiju, što uključuje visoki intenzitet i dugotrajno djelovanje etioloških elemenata
- Zahtjeva intenzivan stručni tretman

MALOLJENIČKA DELINKVENCIJA

- jedno od mogućih oblika pup-a kojem je imanentno kršenje pravnih normi nekog društva
- Ukazuje na činjenicu da je društvo sa svojim institucijama propustilo reagirati na signale koje je dijete ili mlada osoba slala (obitelji, školi, vršnjacima....) ukazujući da u svrhu poželjnog rasta i razvoja iziskuje stručnu pomoć

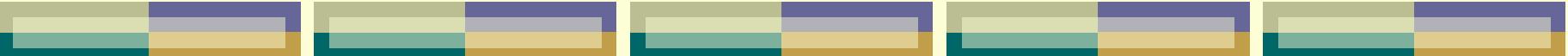

JEDNA OD KLASIFIKACIJA POREMEĆAJA U PONAŠANJU:

- **aktivni poremećaji u ponašanju (eksternalizirani)** - podrazumijevaju ponašanje koje je nedovoljno kontrolirano i usmjерeno prema drugima

- **pasivni poremećaji u ponašanju (internalizirani)** - podrazumijevaju ponašanja koja se pretjerano kontroliraju i usmjerena su prema sebi

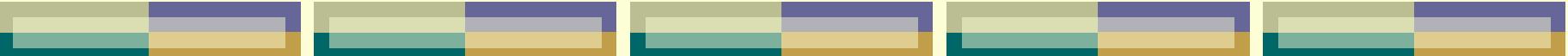
(Achenbach, 1993)

AKTIVNI PUP

- ▶ impulzivnost
- ▶ hiperaktivnost
- ▶ nepažnja
- ▶ neposlušnost
- ▶ nametljivost
- ▶ prkos
- ▶ svađanje
- ▶ laganje
- ▶ varanje
- ▶ neopravdano izostajanje s nastave
- ▶ verbalna agresivnost
- ▶ fizička agresivnost
- ▶ delinkvencija

PASIVNI PUP

- ▶ plašljivost
- ▶ povučenost
- ▶ potištenost
- ▶ plačljivost
- ▶ sram
- ▶ depresija
- ▶ nisko samopouzdanje
- ▶ lijenost
- ▶ dosada
- ▶ razmaženost
- ▶ neurotske smetnje

NEKI OD OBLIKA POREMEĆAJA U PONAŠANJU DJECE I MLADIH

- ▶ odbijanje poslušnosti roditeljima i drugim autoritetima,
- ▶ neopravdano izostajanje iz škole,
- ▶ tendencija korištenja droga uključujući i cigarete i alkohol u ranim godinama,
- ▶ agresivnost prema životinjama i ljudima ili pokazivanje sadističkih ponašanja uključujući i zastrašivanje vršnjaka te fizičko i seksualno zlostavljanje,

NEKI OD OBLIKA POREMEĆAJA U PONAŠANJU DJECE I MLADIH

- ▶ želja za uključivanjem u fizičke borbe,
- ▶ korištenje oružja u fizičkim borbama,
- ▶ laganje,
- ▶ kriminalna ponašanja poput krađe, izazivanja požara, provala i vandalizma
- ▶ tendencija bježanju od kuće,
- ▶ samoubilačka tendencija (vrlo rijetko).

RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI ZA RAZVOJ POREMEĆAJA U PONAŠANJU

- **rizični čimbenici** za razvoj poremećaja u ponašanju su svi čimbenici koji povećavaju vjerovatnost pojave poremećaja u ponašanju, koji omogućuju da takvo ponašanje traje kroz duže vrijeme, te da ono dobiva na težini (prelazi u ozbiljnije poremećaje u ponašanju)

RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI ZA RAZVOJ POREMEĆAJA U PONAŠANJU

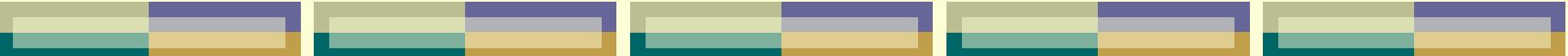
- zaštitni čimbenici su svi oni čimbenici koji smanjuju vjerojatnost pojave poremećaja u ponašanju

'DJECA U RIZIKU'

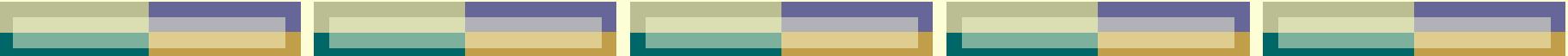
● ona djeca koja

- imaju emocionalnih poteškoća i problema u prilagođavanju,
- koja neće naučiti vještine potrebne za uspješan život,
- čije će obrazovanje biti problem za nastavak školovanja,
- mladi s različitim zdravstvenim problemima

'DJECA U RIZIKU'

- ➊ djeca i mladi koji posjeduju set ponašanja, uzroka i posljedica koje za mladog čovjeka znače opasnost od negativnih događanja u budućnosti
- ➋ djeca i mladi koji su izloženi visokim razinama rizika u obiteljima, domu, zajednici i školskom okruženju i to u tolikoj mjeri da bi ti rizici mogli voditi do školskog neuspjeha, napuštanja škole i delinkvencije

RIZIČNI ČIMBENICI

- utjecaji koji pojačavaju vjerojatnost prvog pojavljivanja poremećaja, napredovanja prema vrlo ozbiljnomy stanju, te podržavanju problematičnih stanja:
  - **biološki:**
  - **u okolini**
  - **u samoj osobi**

BIOLOŠKI

- kongenitalni deficit
- niska porođajna težina
- majka – ovisnik

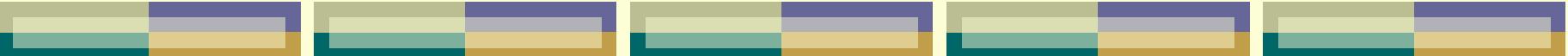
U OKOLINI

- siromaštvo
- obiteljske svađe i dezorganizacije
- nasilje i zlostavljanje
- zlouporaba droga
- mentalne bolesti roditelja
- roditelji niskog obrazovnog statusa

U SAMOJ OSOBI

- neadekvatne životne vještine
- nedostatak samokontrole i asertivnosti
- nisko samopoštovanje i samouvjerenost
- emocionalni ili psihološki problemi,
- školski neuspjeh,
- antisocijalna ponašanja (laganje, agresija, krađe)

ZAŠTITNI ČIMBENICI

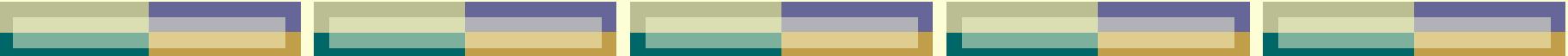
- oni uvjeti koji 'štite' mlade ljudi od negativnih posljedica izloženosti riziku i to kroz smanjivanje utjecaja rizika ili utjecanje na način na koji će mladi ljudi odgovoriti na rizik, odnosno rizične čimbenike

- karakteristike temperamenta
- vještine i vrijednosti koje vode učinkovitom korištenju potencijala
- otvorenost prema prilikama u važnim životnim trenucima

U RANOM DJETINJSTVU

- 'lak' temperament koji izaziva pozitivne reakcije kod primarnog skrbnika
- autonomija uz sposobnost traženja pomoći

KOD ADOLESCENATA

- učinkovita komunikacija
- vještine rješavanja problema
- inteligencija i akademska kompetencija
- vjerovanja u vlastitu učinkovitost
- pozitivna slika o sebi

KONCEPT OTPORNOSTI

- nastavlja se na koncept rizika i zaštite, te se koristi kako bi se opisala djeca koja postižu pozitivne rezultate unatoč riziku kojemu su izložena.

RAZVOJNI OSOBNI ČIMBENICI KOJI RAZLIKUJU OTPORNO DIJETE OD ONOGA KOJEG ĆE RIZIK PREVLADATI

(PREMA RAK i PETTERSON, 1996.)

- aktivni pristup rješavanju problema koji im omogućuje nošenje s različitim emocionalnim iskustvima
- sposobnost pridobivanja pozitivne pažnje
- optimističan pogled na sva iskustva, čak i kada ona znače patnju

- sposobnost zadržavanja pozitivne vizije života koji ima smisao
- sposobnost da budu živahni i autonomni
- sklonost traženju novih iskustava
- proaktivna perspektiva

- 'Život nije imati dobre karte, nego s lošim kartama odigrati dobru igru' - R. L. Stevenson
- 'Otporno dijete nije 'super-dijete', već dijete koje zna 'plivati dovoljno dobro' u vodama nevolja - Turner i sur., 1995.

KONCEPT POZITIVNOG RAZVOJA

- spominje se uz koncepte 'mladih u riziku' i koncept otpornosti
- u podlozi pozitivnog razvoja stoji shvaćanje kako mladi ljudi oslobođeni problema nisu u potpunosti pripremljeni za život

- Nepostojanje rizičnih ponašanja ne znači istovremeno i pripremljenost za budućnost, što znači da mladi koji pohađaju školu, izbjegavaju sukobe sa zakonom i ne konzumiraju droge, nisu istovremeno 'opremljeni' za ispunjavanje teških zahtjeva odrastanja i odraslog doba.

KONCEPT POZITIVNOG RAZVOJA

- za pozitivan razvoj mladih značajna je interakcija okruženja i osobe
- pristupi pozitivnog razvoja nastoje promicati zdravi razvoj kako bi podupirali pozitivne ishode za mlade

RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI ZA RAZVOJ POREMEĆAJA U PONAŠANJU DJECE I MLADIH

Rizik za razvoj poremećaja u ponašanju i zaštitni čimbenici, kako ističe Fraser (1997) u svojoj multisustavnoj ekološkoj teoriji, javljaju se na:

- individualnoj razini (biološki, psihološki)
- razini užeg socijalnog okruženja (obitelj, škola, lokalna zajednica); te u
- širem socijalnom kontekstu

INDIVIDUALNI RIZIČNI ČIMBENICI U ŠKOLSKOM OKRUŽENJU:

- školski neuspjeh
- disciplinski problemi
- rano antisocijalno ponašanje
  - nisko samopoštovanje
  - loš odnos s vršnjacima
  - agresivno ponašanje

ZAŠTITNI ČIMBENICI U ŠKOLSKOM OKRUŽENJU

- učitelj kao pozitivan model
  - brižno školsko osoblje
  - postojanje stručne službe u školi
- dobro rješavanje problema, samostalnost
  - slaganje s vršnjacima i odraslima
  - pristupačnost, smisao za humor
    - škole "po mjeri djeteta"
    - školski uspjeh
  - prosocijalno ponašanje

ULOGA ŠKOLE U PREVENCIJI PUP-a

- **školsko okruženje** samo po sebi nije uzrok poremećaja u ponašanju, ali jest **prvo mjesto** na kojem se takvo ponašanje manifestira u ozbiljnijim razmjerima

ULOGA ŠKOLE U PREVENCIJI PUP-a

- Učitelji se nalaze među prvim i najpozvаниjim osobama na ulaganje napora da manifestirani **poremećaj u ponašanju nastoje preusmjeriti u djelotvornije ponašanje**, jer je školska životna dob pogodna za modifikacije ponašanja i formiranje ličnosti, a nastavničko osoblje u mogućnosti je uočiti ozbiljnost problema

ULOGA ŠKOLE U PREVENCIJI PUP-a

- Škola je u mogućnosti svojim odgojno-obrazovnim sadržajima, organizacijom života i rada i na druge načine **usmjeravati ponašanje djece i mladih** u željenom i društveno prihvatljivom smjeru

ULOGA ŠKOLE U PREVENCIJI PUP-a

- Međunarodne konvencije, deklaracije i preporuke, nacionalni programi, strategije i zakonski akti upućuju na potrebu kreiranja programa ranih psihosocijalnih intervencija koje će:
  - Promovirati ideju najboljeg interesa djeteta, obitelji i društva
  - Poštivati privatnost i integritet djeteta i njegove obitelji

ULOGA ŠKOLE U PREVENCIJI PUP-a

Oživotvoriti načela:

- **Proporcionalnosti:** primjena intervencije razmjerne razini rizičnosti ponašanja djeteta
- **Ne – stigmatizacije:** primjena intervencije koja ne posramljuje i ne okriviljuje djecu i njihove roditelje
- **Ne – diskriminacije:** maksimalna dostupnost intervencija

VAŽNO JE ZNATI U RADU NA PREVENCIJI PUP-A

- Ni jedan pup nije immanentno obilježje djeteta ili mlade osobe koja ga manifestira
- Djetinjstvo i adolescencija životna su razdoblja u kojima se javljaju mnogi oblici devijantnih ponašanja, a u kasnijoj dobi se gube
- Razvoj pup-a u velikoj je mjeri povezan sa sustavom zadovoljenja osnovnih psihičkih potreba
- Pup se razvijaju postupno, od blagih, manje ometajućih i manje primjetnih prema težim, očevidnijim i ozbiljnijim poremećajima

PRETPOSTAVKE USPJEHA U PREVENCIJI PUP-A

- Uočavanje problema
- Spremnost na ulaganje dodatnih napora u pomoći učeniku uz postojanje svijesti:
  1. Da neki učenici zbog objektivnih (najčešće obiteljskih) okolnosti i prilika zahtijevaju pojačanu pažnju
  2. Da pažnja usmjerenja njima ne dovodi u neravnopravni položaj ostale učenike jer oni takvu pažnju ne iziskuju
  3. Prema ovim učenicima potrebno se odnositi bitno drugačije nego što se prema njemu odnose drugi odgajatelji odgajatelji čiji je odnos i doveo do takvog ponašanja

Ciljevi rada s učenicima s pup

Upoznati
učenikovo
istinsko viđenje
problema

Razumjeti
učenika
i njegovo
ponašanje

Pomoći učeniku
da sam bolje
razumije
sebe i svoje
ponašanje

Pomoći učeniku
da promijeni
svoje
ponašanje

VAŽNE POLAZIŠNE TOČKE

1. Istinsko razumijevanje učenika ne znači ujedno i slaganje s njegovim izborima i ponašanjima
2. Ponašanje učenika prema učitelju nije povezano s osobnošću učitelja već s autoritetom kao takvим
3. Ponašanje učenika najbolje je što je on u mogućnosti izabrati u danim okolnostima, a temeljem prethodnih iskustava
4. U kontaktu s učiteljem učenik mora vjerovati da je u tom trenutku najvažnija osoba za učitelja, a to će vjerovati samo ako tako i bude

ISKUSAN UČITELJ

prema J.Bićanić

- Pravila ponašanja na svom satu dogovara s učenicima, ali on postavlja granice
- I sam se ponaša prema dogovorenim pravilima i osobno doprinosi primjerenim ponašanjem (on je "model")
- Neprihvatljiva ponašanja učenika ne doživljava osobno
- Pomaže učenicima da zadovolje svoje potrebe i dobiju što im treba (to uvijek ne mora biti ono što su u početku željeli)
- Spreman je o osobnim potrebama razgovarati s učenicima (npr. ja želim dobro raditi svoj posao, a za to mi je potrebna vaša pažnja)

- Nikada ne kritizira i ne uspoređuje učenika, bez obzira koliko se razlikuje od drugih
- Zna da je ponašanje učenika najbolje čega se učenik u tom trenutku mogao dosjetiti da zadovolji neku svoju potrebu (treba ga poučiti kako da drugi put učini drugi izbor)
- Svjestan je osobne odgovornosti, ali ne preuzima odgovornost za tuđe ponašanje
- Spreman je tražiti i primiti pomoć drugih profesionalaca u odgajanju učenika i vođenju razreda

● Korišteno u pripremi:

- Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja; J.Bašić, N.Koller-Trbović, S.Uzelac, ERF, 2004.
- Prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih, D.Bouillet, 2005.